

‘Wat zijn dat voor dingen, die hij zegt?’

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1e schriftlezing: 1 Koningen 1, 5-8

2e schriftlezing: Hebréeën 4, 1-14

3e schriftlezing: Lucas 4, 31-44

Inleiding

Fascinerend hoe Jezus zich na zijn eerste optreden geconfronteerd ziet met de nood van de wereld. Het komt enigszins beangstigend op hem af en juist omwille van zijn liefde voor mensen is het soms nodig dat Jezus zich terug trekt. Ook de stilte heeft een functie. Herkennen wij dat het soms ook nodig kan zijn een andere plaats op te zoeken? Ook al was je ergens enthousiast begonnen en kreeg je positieve reacties, soms moet je toch weer ergens anders zijn. Hoe bepaal je dat?

Thema: ‘Wat zijn dat voor dingen die hij zegt?’

Gemeente van Christus,

een reis kan een mens werkelijk te zwaar zijn, ook op weg naar de berg van God. Het is essentieel dat de uitgeputte profeet op krachten komt voordat hij een ontmoeting heeft met God. Maar de hemel reikt hem leeftocht aan. We treffen de profeet Elia aan op het dieptepunt van zijn leven. Hij ligt voor dood onder een bremstruik en hij is op de vlucht voor het wrede vorstenpaar Achab en Isebel. Toch is Elia op de goede weg. De terugtrekkende beweging is in de bijbel heel belangrijk. God heeft van hem niet gevraagd een martelaar te worden. Dit is het moment dat het zal gaan om het aanboren van nieuwe krachten. Stilte op zichzelf was in het oude Israël niet iets dat werd gewaardeerd. Immers stilte is ook het wegvallen uit het dagelijks leven, het niet mee kunnen komen, ziek worden, ja de dood.

Op retraite gaan is tegenwoordig populair. Vaak heeft een vakantie zo’n soort functie voor mensen. Maar het geestelijk in en uit ademen van de bijbel is toch iets anders dan het hele jaar heel hard werken onderbroken door een paar weken ‘niets doen’. Wat dat ook is. Dit is ook niet slechts het berekenende ‘reculer pour mieux sauter’, het teruglopen om een aanloop te nemen en des te verder te springen en hetzelfde wat je steeds al deed nog veel beter te doen, meer van hetzelfde dus. Daar gaat het in de bijbel niet over. Het gaat over een andere kwaliteit.

Het gaat om een geestelijk loskomen van al die stemmen en zaken die je aandacht voortdurend opeisen. Hopelijk heeft een kerkdienst zo’n soort functie. Ik weet niet zeker of dit voor ieder van u zo is.

Ik hoop het wel en geloof dat het kan. Anders zou ik hier niet staan. Het is in ieder geval wel wat de architect van deze kerk in de inrichting van dit gebouw geprobeerd heeft vorm te geven. U bent vanmorgen deze ruimte binnen gekomen door een smalle gang. Eigenlijk hebt u vanaf de voordeur een krulbeweging gemaakt de kerkzaal in. U bent afgedaald, misschien maar een of twee treetjes, maar toch in de richting van het liturgisch centrum. Wij hopen daarbij niet alleen op een ontmoeting met mensen met wie u zich in de gemeente verbonden voelt, maar ook en vooral op een persoonlijke ontmoeting met God in de ruimte, in de stilte, in de muziek en de gebeden, ja in al die vormen samen die ons willen helpen in de liturgie. Toch is het centrum van de ontmoeting zelf niet te benoemen. Ik ben daartoe in elk geval niet in staat. Tenslotte gaat het om God zelf en dat is het binnengaan in een groot geheim. Betekenisvolle stilte is ingekaderd, wordt omlijst door een zinvol bestaan en schenkt daaraan een waardevolle bijdrage.

Spiritueel gesproken gaat het veeleer dan om een uitleg, om de adem in en uit, een balans. Dat is wat je ziet bij Elia. De profeet is leeg en vertwijfeld. Voordat Elia in slaap valt onder de bremstruik heeft hij God gesmeekt om de dood. Deze slaap is niet verkwikkend, maar accentueert de eenzaamheid van Elia en lijkt een voorstadium van de dood te zijn. En toch is er ook een andere kant, want de slaap is ook het gebied van visioenen en dromen, ja zelfs van Gods aanwezigheid voor een mens.¹ In deze sfeer wordt Elia een engel gewaar die hem aanspreekt: ‘Word wakker en eet wat.’ Sta op en eet wat, anders is de reis te zwaar voor je.’ Het is nodig dat zowel ons lichaam als onze geest worden gevoed. Vaak zijn wij erg bezig met ons lichaam. Honger en dorst manifesteren zich als vanzelf. Maar geestelijke honger en geestelijke dorst, ze zijn niet minder reëel. Maar op dit niveau verwaarlozen wij onszelf maar al te snel en dat hebben we soms pas in de gaten als we uitgeput bij de pakken neerzitten en zelfs dan vaak nog niet eens. Velen zijn er die geestelijke uitputting wijten aan toevallige omstandigheden. Dat is heel vaak een tragisch misverstand. Je eigen geestelijke draagkracht heeft wortels nodig om zich te voeden. Die wortels dienen diepgravend te zijn, wil je niet zomaar kunnen omvallen op de gevaarlijke wegen van het leven. De profeet loopt het gevaar zichzelf tekort te doen wanneer hij niet eet. Versterving is zijn

opdracht niet. Jezelf wegcijferen mag nobel klinken en het is zelfs als een christelijke deugd beschouwd.² Maar iemand die op weg gaat om God en de mensen te ontmoeten heeft behoefte aan levenskracht, zeker wanneer de weg lang kan zijn en vermoeiend. De pelgrim komt niet ver zonder voedsel. Lichamelijk, maar ook geestelijk, is verwaarlozing het antwoord niet. Dat kan niet zo zijn als je het vol wilt houden.

Natuurlijk is het zo zijn dat er periodes of momenten zijn wanneer de profeet niet zijn eigen welzijn voorop plaatst. Hier, bij de bremstruik echter beleeft Elia het moment dat hij bekommerd mag zijn om zijn eigen wel en wee. Ontroerend eigenlijk, als je er stil bij staat, hoe de engel Gods, zich bezorgd maakt en voor Elia met aandacht heeft klaargezet dat wat hij werkelijk nodig heeft en met tederheid uitspreekt dat de reis die voor hem ligt anders voor Elia te zwaar zou zijn. Zo is het Gods liefde die mogelijk maakt dat Elia zich opricht, om opnieuw op weg te gaan, een symbolische veertig dagen en veertig nachten in, ook dat is veelzeggend, de woestijn die het leven kan zijn.

De spiritualiteit van Elia vormt het hart van het gedachtengoed van de Karmelietenorde. Protestanten hebben vanouds bezwaar gehad tegen kloosters als spirituele centra, omdat men het vertrouwen miste dat het zich terug trekken uit de wereld werkelijk tot levensheiliging zou leiden. Luther verbrak de Augustijner geloften die hij als monnik had gedaan en trouwde met een non die hetzelfde deed. Calvinij verwierp het onderscheid tussen het contemplatieve en het actieve leven en stelde zich tot doel van de wereld een nijver klooster te maken. Dat laatste heeft een enorme wissel getrokken op de Calvinistische visie op de samenleving, waarin mensen zich van meet af aan bekneld hebben gevoeld. Toen het dansen in Genève, de stad waar Calvinij zijn invloed deed gelden, werd verboden en de cafés gesloten werden, kwam de stad in rep en roer. Uiteindelijk werd Calvinij zelfs de stad uitgezet. Wij allemaal kennen de afkeer van velen van de ernst van het protestantisme. Het woord 'calvinisme' wordt door velen, niet gehinderd door veel kennis van de kerk, vaak in een karikaturale betekenis gebruikt in de betekenis van overdreven sober en niet in staat tot genieten.

Mijn stelling is dat het afschaffen van de kloosters in het protestantisme heeft geleid tot een vorm van activisme waar de contemplatieve kant van het geloof, dat is de kant van het zich kunnen terugtrekken in verstillen en gebed, op den duur zeer onder geleden heeft. Het bijbel lezen, het bidden en het stil zijn voor God kwamen als het ware te dicht bij de praktijk te staan en werden, bijvoorbeeld louter als gebed aan tafel in de huiskamer, te nuttig ingevuld, te zakelijk uitgesproken, te snel ingekapseld in de dagelijkse beslommeringen. De rust heeft vaak ontbroken. Zo

kwam de gelovige onnodig zwak in de wereld te staan met een volle agenda, maar ook een soms lege geestelijke tank, een van goede bedoelingen overlopende ambitie, maar ook een uitermate kwetsbare plichtsethiek. Velen zijn overbelast geraakt, juist door hun geloof.

Het zich niet alleen geestelijk, maar ook lichamelijk terugtrekken en afwenden van de drukte van het dagelijks leven komt op vele plaatsen in de bijbel voor en meer dan eens belandt de persoon over wie het gaat daarna op een onherbergzame plek ver weg van de mensen. Zo ook Jezus, wanneer hij vertrekt uit Kapernaüm en naar een eenzame plaats gaat.

Te Kadesh, aan wat de vooravond had kunnen zijn van de intocht in het beloofde land, weigerde eens Israël te vertrouwen op God. Onder de indruk van de angstwekkende verhalen van tien van hun verspieters, vielen ze terug op eigen kracht en zouden veertig jaar lang zwerven in de woestijn.³ Voor de schrijver van de Hebreënbrieff is dit de waarschuwing die hij de leden van de jonge kerk wil voorhouden. De weigering van Israël maakt de rust die God geeft niet minder reëel of toegankelijk.⁴ Dat is ook het thema van Psalm 95, een lofzang op God als de Schepper, die zelfs de grootste hoogten en diepten in zijn hand heeft. De rust die deze God geeft is voor telkens een nieuwe generatie bestemd om zich aan toe te vertrouwen.

De ingang in het beloofde land is, op die manier verstaan niet een zaak van ijver, veroveren of iets waarop een mens zich zou kunnen beroemen. Het diepe verstaan van het leven als een geschenk heeft tot gevolg dat er een rust kan komen over de dingen die je doet. Een pendelbeweging tussen actief leven en ingaan tot een inspirerende rust is het gevolg. Wij mogen ademen in en uit.

De confrontatie van Jezus met de nood van de wereld zoals die op de sabbat te Kapernaüm op hem af komt, ontroert me. Lucas legt de nadruk op het gezag waarmee de Heer spreekt, op de herkenning en onderwerping van de macht van het kwaad en op de verwondering van de mensen. 'Wat zijn dat voor dingen die hij zegt?' We weten niet of er veel mensen zijn geweest die zichzelf op die vraag ooit echt een antwoord hebben kunnen geven. Toch zullen er mensen zijn geweest die het evangelie hebben gehoord op een wijze die de betekenis van hun geloof op spectaculaire manier voor hen heeft geopend. Als de schoonmoeder van een van de leerlingen genezing vindt, is opmerkelijk dat het erop uit loopt dat zij hen kan dienen. Het gezag van Christus en het dienen in het kader van Gods Koninkrijk staan met elkaar in verband.⁵ Zo mag ook onze inzet voor elkaar op gang worden gebracht door het Woord van God. Maar dat betekent ook dat wij mogen rusten en stil zijn om

inspiratie te ontvangen, telkens weer, op grond van hetzelfde gezag. Niemand wordt geroepen om zichzelf te overbelasten.

Maar de boodschap van deze Christus wordt zo snel en vaak verkeerd begrepen, buiten en binnen de kerk. De Schotse schilder William Dyce schilderde Christus als de Man van Smarten in 1860, opzettelijk in een naturalistische ruw en woest landschap, dat de harde stenigheid van deze wereld verbeeldde, een wereld waarin het woord van God zoals vertolkt in de boodschap van Christus grenzeloze liefde voor mensen, vaak niet wordt verstaan.⁶ Jezus zelf moet meer dan eens in vertwijfeling zijn gebracht door de hardheid van de mensen. Het is op een eenzame plaats, vroeg in de ochtend na een nacht waarin heel veel was gebeurd, dat Jezus beseft hoe hij verder moet. Hij beseft dat hij verder moet en niet hier blijven. Je kunt je afvragen of Lucas het bij het rechte eind heeft wanneer hij meldt dat Jezus de dorpen van Judea rond zal gaan. Marcus heeft het over Galilea.⁷ En dat lijkt waarschijnlijker.

Hoe dan ook, deze Jezus laat ons zien dat het nodig kan zijn om je in de stilte terug te trekken. Juist als alles om je heen in beweging is en er door allerlei krachten aan je wordt getrokken, zoek dan de stilte op om jezelf te hervinden en je wortel in de scheppingskracht van God. Het realistisch ruwe landschap van Dyce is niet typisch Galilea of Judea, het is in z'n hardheid typisch de wereld waarin wij leven, dag in dag uit.

Amen.

Uitzending en zegen

Als u van hier gaat, weet dat de rust die God belooft allang voor u is gereed gemaakt en op u wacht. Durf los te laten. Durf binnen te gaan en bereid u voor op de vrede van God.

De Here zegene u en behoede u;
de Here doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;
de Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Noten

¹Waaijman, K., *De profeet Elia*, Nijmegen 1985, 60-61.

²Cf. een beroemd voorbeeld: Bernanos, G., *Dagboek van een dorpspastoor. Verslag van een schijnbaar mislukt priesterleven*, vertaling van *Journal d'un curé de campagne* door Jaques Benoit, Haarlem z.j.

³Numeri 13 en 14

⁴Lane, W.L., *World Biblical Commentary*, 47a, *Hebrews 1-8*, Dallas Texas 1991, 104-105.

⁵Het gaat hier om heel belangrijke bijbelse grondwoorden 'exousia' (gezag) en 'diakonein' (dienen).

⁶MacGregor, N. and E. Langmuir, *Seeing Salvation. Images of Christ in Art*, London 2000, 107-110.

⁷Marcus 1,39

Figuur 1: Man of Sorrows, William Dyce, 1860. National Gallery of Scotland, Edinburgh